

□ *Nar Günəşi sevan, Günəşdən nur içib, od saçan torpağımızın əvəzsiz nemətidir. Onda həyat şirəsi, ürək, könlül qaynarlığı var. Bu maddi nemət canlı varlıq kimi həyatın başlanğıcı, yaradıcısı olan “dünya ağacı” hesab edilmişdir. Bəllidir ki, “dünya ağacı”nın insanlara cavanlıq, uzunömürlülük bəxş edən, həyat verən Tanrı sayılması bir sıra qədim xalqların mifoloji təfəkküründə və folklorunda geniş yayılmışdır. Narın şəfa mənbəyi, məhsuldarlıq və həyat nişanəsi sayılması, nəsil-soy artıran meyvə kimi müqəddəs hesab olunması və ona sitayiş edilməsi bütün türk xalqlarının, o sıradan da Azərbaycan türklərinin həyat və məişətində, həmçinin folklorunda və mifik görüşlərində geniş yer tutur. Ulu türkün düşüncəsində cənnət nişanəsi olan nar həm də gözəllik, məhəbbət, sevgi simvoludur, insanlara həyat bəxş edən nemətdir. Təsədüfi deyil ki, nar ağacının, onun meyvəsinin, taca oxşar çiçəyinin rəsminin ən çox istifadə olunduğu yer Azərbaycandır.*

Əsəti və əfsanələrimizdə, eləcə də nağıllarımızda, dastanlarımızda, aşıq-ozan söyləmələrində narın dirilik, artım və bolluq rəmzi olmasına dair istənilən qədər nümunə göstərmək olar. El aşıqları və şairləri narı qoşduqları nəğmələrə bəzək etmiş, onu sirr saxlayan, ilqarından dönməz kimi təənnüm etmişlər. Nar və onun gül-çiçəyinin, yarpağının rəsmi orta əsr miniatürlərində, təsviri sənət nümunələrində, milli xalçalarda, toxuculuqda, qız-gəlinlərin geyimlərində, bədii tikmələrdə, qab-qacaq bəzəklərində həm təbii, həm də stilizə edilmiş şəkildə nəxışlanmışdır.

Azərbaycanın nar bağları ilə məşhur olan kəndlərində belə bir adət var. Ata-analar yeni qurulan ailənin dünyaya göz açan ilk qız övladlarına çox vaxt Nargilə, Gülnar, Narınc, Narxanım, Nargül, Nardana, Gülnarə adlarını qoyurlar. Görünür, bu adların özü də elə narın müqəddəsliyinə işarə olaraq yaranmışdır. İndi bu adları daşıyan nə qədər ismətli anənələrimiz, qız-gəlinlərimiz var.

Azərbaycan xalq məişətində narla bağlı bir sıra inam, etiqad, ayin, sınaq, mərasim, həmçinin nəğmə, deyim və atalar sözləri mövcuddur. Xalq təbiblərinin fikrincə, nar və onun şirəsi loğmandır, təbibdir, dərdlərin dərmanidir. Bütün bunlar xalqımızın çoxasirlik tarixi, mədəniyyəti ilə bağlıdır. Təbiət və cəmiyyəti hədəslərinə münasibətinin, dünyagörüşünün, empirik bilik və təcrübəsinin yekunudur.

Tarixi qaynaqlara əsaslanan tədqiqatçılar Azərbaycanın əksər bölgələrində bağçılığın – meyvəçiliyin inkişaf etdiyini, əhalinin təsərrüfat və məişət həyatında əhəmiyyətli yer tutduğunu qeyd edirlər. Araşdırmalar, xüsusilə arxeoloji tədqiqatlar nəticəsində Azərbaycan ərazisindən bağçılığa aid əldə edilən tapıntıların ən qədim

ətrafını yaşılıqlar bürüyür, istirahət guşələri salınır və bu rayona gələn hər bir turisti, təbiətşünası və digər qonaqları valeh edir. Bütövlükdə rayonun sosial-iqtisadi yüksəlişinə hamılıqla sevinməyə dəyər.

Məhsul bolluğu, bərkət ətri ələmi başına götürür, bağ-bağat tükənəz nemətlərlə xonçalanır, aşıb-daşır. Narlar budaqlarda asım-asım olur, hərəsi də bir rəngdə, bir ləfətdə, al-qırmızı. Sanki ağacların budaqlarına Günəşin nuru “yağıb”. Elə ki, elin sərəti, varı-dövləti bağlardan, əkin sahələrindən daşınır qurtarır, ürək arxayınlaşır. Uğurla başa çatan məhsul yığımlı rahatlıq, xoş əhvali-ruhiyyə gətirir. El-oba

ənənənin təməli qoyuldu. İndi ilin son aylarına təsadüf edilən ərfədə nar bayramı keçirilir. “Nar bayramı” ilk dəfə Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Göyçay Rayon İcra Hakimiyyətinin birgə təşəbbüsü ilə 2006-cı il noyabrın 3-də keçirildi və o vaxtdan bəri hər il böyük fərəh və sevinc hissi ilə qeyd olunur. Həmin təntənələrin narçılığın daha geniş yayıldığı ərazidə – Göyçayda qeyd edilməzi heç də təsadüfi deyil. Belə ki, Göyçay narının sorəti Azərbaycanın hüduqlarını adlayaraq, çox-çox uzaqlara yayılmış, dünyada tanınaraq “əsl Azərbaycan narları” üçün sinonimə çevrilmişdir.

və ilboyu zəhmət bahasına hasilə gətirilmiş məhsulların sərgisi təşkil olunur. Hər tərəfdə düzüm-düzüm xonçalar, səbət-səbət nar. İnsanlara sağlamlıq və gümrəhlik gətirən rəngbərəng qablardakı növbənöv nar şirələri, şərbətlər, sərinləşdirici içkilər, xoşab (kompot), nardansa, narşarab. Bütün bunlar Göyçay nemətləridir.

Bayramda hamı sevinclə, fərəhlə bir-birinə gözdənlilik verir, bir-birini təbrik edir, el alqışlarına üz tutur: Bayramınız mübarək, neçə belə bəhərlər görəsən! Bərkətli olsun, şirin ömür sürənsən! Məhsulunuz, barınız bol olsun!

rəmzi, məhsuldarlıq nişanəsi kimi “Nar şahzadəsi” meydana daxil olur. Əynində nar meyvəsinə oxşar al-qırmızı rəngli don, başında narın gül-çiçəyinə oxşar odlu-qırmızılı tac. Qənsirsiz dərəcədə gözəl olan “Nar şahzadəsi” al-qırmızı narın şəninə şeir söyləyir, el alqışlarına üz tutur, gələnləri, qonaqları salamlayır, xalqımıza əmin-amanlıq, bol ruzi-bərkət arzuları. Bu yerdə ustad sənətkar Aşiq Ələsgərin misraları yada düşür:

*Camalın göyçəkdir bayram ayından,
Baxan doymaz qamətindən,
boyundan.*

*Ay bağında nar ağacı,
Narın nə göyçəkdir.
Ay güllü çiçəklərin tacı
Narın nə göyçəkdir.
Nar, nar, Nargilə,
Gəlin gedək yargıla.*

Digər bir yerdə isə bayatı çağırır, qalanları isə bayatının sonunda:

*“Bu bağların yaylağı var, qarı var,
Bağların heyvası var, nar var”.* – misralarını təkrarlayaraq, əl çala-çala rəqs edirlər. El sənətkarları qara zurnalara güc gəlir, qədim cəngi havası çalınır.

Xüsusilə gənclər arasında bir növ yarış kimi keçirilən naryemə və narsıxma oyun-əyləncəsi diqqət cəlb edir. Bu yarışların ən vacib şərtləri var: narı kəsib axıradək elə yeməliyə ki, yerə bir giləsi də düşməsin. Və yaxud narı elə sıxma-lısan ki, bu zaman yerə bir damcı da düşməməlidir. Bu yarışa hakimlər – rayonun hörmətli təsərrüfat rəhbərləri, bağbanlar nəzarət edirlər. Bu əməliyyatı tez yerinə yetirən qalib sayılır və mükafatlandırılır.

Bayramda qonaqlar – ziyalılar, təsərrüfat rəhbərləri çıxış edir, bölgə əhalisinə xoş arzularını bildirirlər. Ağsaqqallar həyatı təcrübələrindən, ömür tarixçələrindən söhbət açır, Vətənə, ata-anaya məhəbbət, övladlıq borcu, torpağın qədrini bilməyi, bir sözlə, yaşarı el adətlərini, nəcib əməlləri göz bəbəyi kimi qoruyub gələcək nəsillərə çatdırmağı aşılayırlar.

Bu bayramda əhali arasında müsbət keyfiyyətlər təbliğ edilir, doğma torpağa, həyat nemətlərinə, yaşılıqlara, ağaclarla qayğı və məhəbbət, təbiətə, ətraf mühitə qarşı diqqətli olmaq tövsiyə olunur.

Bayram günlərində, bir qayda olaraq, şəhərin küçələrində abadlıq işləri aparılır, yollar təmizlənir, hər yerdə səliqə-sahman yaradılır. Hər bir ailə üzvünün adına ağac əkilir. Belə ki, hələ qədim zamanlardan bağ salmaq, yaşillıq yaratmaq ata-

– həyat, gözəllik, məhəbbət rəmzi

Göyçay narının əla dadı və dəyişməz keyfiyyətinin sirri dünyanın heç bir yerində tapılmayan unikal mikroiklimin mövcudluğu və rayonun torpaq tərkibidir.

Şənliyə el ağsaqqalları, ahıllar, əmək və döyüş veteranları, cavanlar, uşaqlar yığışır. Hamı da zövqlə tikilmiş al-əlvan geyimdə. El bayramında iştirak etmək üçün qonşu rayonların

Küçələrdə, meydanlarda, hər bir evdə bayram xonçasında ən görkəmli yeri nar meyvəsi tutur. Adətə görə, meyvələrin ilk barından xonça bağlanır, təmtəraqla oğlan evindən qız evinə göndərilir. 80 yaşlı Göyçay sakini Narxanım nənə söylədi ki, keçmişlərdə də belə idi. Nişanlı oğlanların qız evinə apardıqları səbət-səbət meyvə sovgatına novbarlıq, bağbaşı deyülər. Nübar-nübarlıqdan qohum-qonşuya da paylanırdı. Bir-birinə “min-min belə nübara çatasınız!” – sözləri deyilərdi. Belə söyləyirlər ki, meyvənin nübarını yeyən adamın ürəyindən keçən dilək tezliklə hasil olar. Gül vaxtı isə iri bir dəstə bağlayıb nübargül aparırdılar.

Narçılıq təsərrüfatının əsasını xalq seleksiyası vasitəsilə yüz illər ərzində yaradılmış yerli nar növləri təşkil edir. Güllüyşə, Balamürsəl, Vələs, Qırmızıqabıq, Nazıqabıq, Şahnar, Qırmızı mələz, Ağşirin və s. narlar yüzillərin təcrübəsinin nəticəsi olaraq meydana gəlmişdir. Çətin ki, bu torpağın bağbanının əməyinin, ağılının, təcrübəsinin məhsulu olan Güleyşonin, Şahnarın – şahlara layiq nar meyvəsinin tayı-bərabəri tapılsın. Son illər Göyçayın 32 kəndində nar bağlarının salınmasına böyük diqqət verilir. Göyçayın nar emalı müəssisələri ilbəl imkanlarını genişləndirir, daha çox nar şirəsi istehsal edərək xarici bazarlara çıxırlar. “Az Nar” QSC-nin şirə emalı zavodu hər il ABŞ, Polşa, Kanada, Yeni Zelandiya, Almaniya, Rusiya, Avstraliya, Belarus, Avstriya və İsrailə nar şirəsi ixrac edir.

Nar bayramı Göyçay şəhərinin geniş bir meydanında camaatla birgə keçirilir. Bolluq, məhsuldarlıq rəmzi kimi böyük tabaq içərisində nar meyvələri, ətrafı gül çiçəklə, nar ağacı yarpaqları ilə bəzədilərək meydanın başında qoyurlar. Meydanda, eyni zamanda, rayonun ayrı-ayrı kəndlərində yetişdirilən

təsərrüfat qabaqcılları, yarış qalibləri, ictimai fəallər və digər qonaq-qara da davət olunur. Hər tərəf fərəhlə, sevinclə dolur, gül-çiçəklə, şüarlarla bəzədilir, hamı bayramın başlanmasını səbirsizliklə gözləyir. Meydanın ortasında tonqal qalanır. Hər tərəf nura, od-alova bürünür. Elimizdə-obamızda belə deyim var: “Nur olan yerdə xeyir-bərkət də, həyat da, qələbə də, gözəllik də olar”.

Bayram təntənəsində kütləvi el şənliyinin qəhrəmanı, bolluq

Bayram zamanı bir sıra yarışlar, oyun və əyləncələr keçirilir, idmançıların, bədii öz-fəaliyyət kollektivlərinin çıxışları qarşılanır. Gah bu, gah da digər yerlərdə əl-ələ tutub rəqs edir, qədim mahnılar oxunur:

*Narımı tökdüm tasa,
Yarım düşdü tas-tasa.
Dördümi yara deyim,
Bəlkə yar qulaq asa
Nar, nar, Nargilə,
Gəlin gedək yargıla*

babalarımızın adəti olub. Nar ağacı əkmək bolluq, şirin həyat, mehribanlıq nişanəsi hesab edilir.

Ümumiyyətlə, nar bayramı inkişafımıza, milli-mənəvi dəyərlərimizə xidmət edən nə varsa, hamısını özündə əks etdirir.

*Tofiq BABAYEV,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru,
Əməkdar mədəniyyət işçisi*